

תוכן העניינים

1	הקדמה.....
3	פרק 1- סקירת ספרות.....
7	פרק 2 תקופת הבידול – מתקופת המנדט ועד שנות השבעים.....
11	פרק 3 – תחילת השילוב – שנות השבעים עד התשעים.....
14	פרק 4 – משנות התשעים ועד העשור הראשון במאה ה-21.....
17	פרק 5 - מצבם של השחקנים הערבים בימינו.....
21	סיכום.....
23	ביבליוגרפיה.....

הקדמה

לספורט יכולות להיות משמעות וחשיבות שונות מאד עבור יחידים שונים או חברות שונות. המשמעויות האלו יכולות גם להשתנות לאורך ההיסטוריה, ולשקף התפתחויות חברתיות ופוליטיות מקיפות. דוגמא לכך הוא הקשר שלו ללאומיות. כפי שהלאומיות יכולה להיות מסוגים שונים (מבוססת על מקור קדום או על מוסדות פוליטיים לדוגמא). כך גם הקשר שלה לספורט יכול להיות מסוגים שונים – נבחרת לאומית יכולה להיות סמל לאחדות לאומית, או לפערים בין קבוצות שונות בתוך הלאום. קבוצה שמייצגת ישוב מסוים של מיעוט לאומי יכולה להיות סמל לבדלנות שלו, או דווקא להשתלבות שלו. בדומה לכך, הספורט יכול גם לשקף יחסים חברתיים-כלכליים כמו קבוצות שמייצגות מעמד מסוים, כפי שהיה מוכר באנגליה בעבר (לדוגמא, קבוצת ליברפול לעומת קבוצת אברטון, שכונתה "המיליונרים", שגם היא מהעיר ליברפול) או לעומת זאת שוק חופשי של העברות שמשקף ערך כלכלי בלבד, ושבו השחקנים מייצגים מעל לכל את עצמם, כאינדבדואלים בשוק תחרותי. יש שפע עצום של אפשרויות.

עבודה זו תעסוק בהשתלבות של שחקני כדורגל ערבים בכדורגל הישראלי, מראשית התקופה שבה החלו לשחק כדורגל בארץ ישראל ועד ימינו. הדגש המרכזי, או הפרספקטיבה העיקרית שדרכה ההשתלבות הזאת תיבחן, תהיה הלאומיות – השתלבות השחקנים הערבים בליגה ובנבחרת של "מדינת היהודים". על מנת לבחון את הנושא הזה תיבחן ההשתלבות הזו לאור מצב היחסים בין היהודים והערבים בישראל לאורך התקופות השונות. כלומר, הדגש המרכזי כאן הוא ההשתלבות של השחקנים הערבים כחלק ממערכת היחסים הכללית בין היהודים לערבים בארץ ישראל, ולשם כך בכל תקופה יסקר גם הרקע הכללי של יחסי המיעוט הערבי והרוב היהודי. עם זאת, מכיוון שכאמור לכדורגל ולספורט בכלל עשויות בתקופות שונות להיות גם משמעויות נוספות, יבחנו גם נושאים נוספים שמשתלבים בסיפור הזה.

שיטת העבודה תהיה ברובה סקירה של ספרות מחקרית מתחומי הסוציולוגיה וההיסטוריה של הספורט, לצד מחקרים כלליים יותר על מצבו של המיעוט הערבי בכל תקופה. המטרה תהיה ליצור בכל פרק רקע היסטורי של מצבו של המיעוט הערבי, לעומת המדינה והחברה היהודית, ועל רקע זה לתאר את התפתחות הנושא של השתלבות השחקנים הערבים.

הפרק הראשון יהיה סקירת ספרות שתוקדש בראש ובראשונה לנושא של היחס בין ספורט ללאומיות, ביחד עם נושאים כלליים (כלומר, שאינם מיוחדים לשאלת הכדורגלנים הערבים) נוספים כמו ספורט וזהות, וספורט ומודרניות. פרק זה נועד להוות את הבסיס התיאורטי לעבודה.

הפרק השני יעסוק בתקופה הארוכה שבין ראשית ימיו של הכדורגל בארץ ישראל לבין שנות השבעים. במשך תקופה זו ידעו היחסים בין היהודים והערבים שינויים גדולים, ובראשם הקמת המדינה היהודית לאחר מלחמת השחרור, מלחמה שהפכה את הערבים למיעוט לאומי במדינת הלאום של העם היהודי. סוף התקופה נקבע לפי התקופה שבה ניתן לראות סימנים ראשונים של השתלבות של הכדורגלנים הערבים בכדורגל הישראלי.

הפרק השלישי של העבודה יעסוק בתקופה שבה הכדורגלנים הערבים התחילו להשתלב באופן ברור בכדורגל הישראלי, גם בליגה וגם בנבחרת הלאומית של ישראל. בתקופה זו גם החל להתגבש מעמדם של ערביי ישראל כמיעוט לאומי ששוואף לשוויון זכויות, לעומת שאיפות לעצמאות לאומית, וכפי שנראה יש קשר בין שתי התופעות האלו.

הפרק הרביעי יעסוק בתקופה שבין שנות התשעים לעשור הראשון של המאה הנוכחית, תקופה שלגביה יש מחקר מפורט יחסית. בתקופה זו אפשר כבר לראות השתלבות רבה של הכדורגלנים הערבים, שכבר הפכו למרכיב קבוע בכדורגל הישראלי. הפרק החמישי והאחרון יעסוק בעשור האחרון, עשור שלגביו יש פחות מחקר אקדמי. השאיפה בפרק זה תהיה בכל זאת לנסות ולהבין את ההתפתחויות האחרונות בנושא, לאור המחקר שכן קיים על היחסים הכלליים יותר בין ערבים ליהודים בישראל.

פרק 1- סקירת ספרות

את הנושא המורכב של השתלבות ערביי ישראל בכדורגל הישראלי אפשר לנתח בדרכים שונות. באופן ראשוני, אפשר לומר שיש בנושא הזה שילוב של כמה נושאים שונים, שכל אחד מהם יוצר מסגרת תאורטית משלו, וביחד הם יוצרים את המסגרת המסויימת להבנת הנושא הספציפי הזה. מסגרת אחת כזו היא ספורט וההבנה של התפקיד שלו בחברות שונות. מסגרת שניה היא הלאומיות. שני הנושאים האלו יכולים לעמוד בפני עצמם כנושאים למחקר סוציולוגי, אבל גם יכולים לעמוד ביחד למחקר, כנושא שאפשר לכנות אותו "ספורט ולאומיות". כלומר, יש מחקר רב על ספורט בכלל ועל לאומיות בכלל, כל אחד מהם בלי קשר לשני, אבל מכיוון שאלו נושאים רחבים מדי (במיוחד הלאומיות), הרקע שיובא כאן יתרכז בנקודת החיבור של שני הנושאים האלה. בנוסף לשני הנושאים התאורטיים האלה יש לשים לב גם להיסטוריה המיוחדת של ערביי ישראל. ברובה היא קשורה לנושא של הלאומיות, והרקע הדרוש להבנה שלה נכלל כאן בתוך הרקע על הלאומיות כנושא כללי למחקר סוציולוגי והיסטורי.

הנושא התאורטי הראשון הוא מקומו של הספורט בחברה. השאלות כאן נוגעות למשמעות של הספורט בחברה, בניגוד לדוגמא למשמעות שלו עבור היחיד (מבחינה ביולוגית או נפשית). בהקשר של הלאומיות, אפשר לתאר את הגישות השונות בתחום כנוגעות בעיקר לשני תחומים – הבניית הזהות והמכוונות הפוליטית (שורק, 2007, עמ' 8). השאלה הראשונה, הבניית הזהות, נוגעת ליחס של קבוצות מיעוט לקבוצות הרוב מבחינת הציר שנע בין השתלבות או טמיעה מצד אחד, לבין התבדלות מצד שני. מהבחינה הפוליטית, השאלה היא האם הספורט הוא כלי דיכוי בידי קבוצת הרוב כלפי קבוצת המיעוט, או כלי מחאה של קבוצת המיעוט כלפי קבוצת הרוב (או כל אפשרות שניצבת בין שתי הקצוות האלו). בעולם הכדורגל קיימות דוגמאות גם לאלה וגם לאלה. לדוגמא, קבוצת הכדורגל "סלטיק" מזוהה עם המיעוט הקתולי בקרב הרוב הפרוטסטנטי בסקוטלנד, וההשתלבות שלה בליגה הסקוטית נחשבת לסימן לאחידות היחסית של החברה הסקוטית, שאין בה מחלוקות אלימות בין קתולים לפרוטסטנטים (בניגוד לאירלנד). יש אלימות בכדורגל הסקוטי, אבל היא לא קשורה לזהויות החברתיות השונות – אין מתח מיוחד בין קבוצות קתוליות לקבוצות פרוטסטנטיות. מצד שני, קבוצת הכדורגל המפורסמת "ברצלונה", שזכתה להצלחה בינלאומית עצומה ונחשבת לאחת הקבוצות הטובות בעולם (לפחות בעשור הקודם), מזוהה עם המיעוט הקטלני בספרד. ההצלחה שלה הפכה לסמל של המיעוט הזה, וחיצקה את הנטיות שלו להתבדל מהמדינה הספרדית (בן-פורת, 2016).

שאלת ההתבדלות לעומת ההיטמעות היא השאלה העיקרית לגבי מקומו של הספורט בחברה בהקשר של הלאומיות (לפחות בהקשר של עבודה זו), אבל בהקשר של הכדורגל הערבי בישראל אפשר לציין גם עוד כמה נושאים שיש להם חשיבות לנושא. נושא אחד כזה הוא הקשר בין ספורט לבין מודרניות. הקשר הזה הוא מורכב ואפשר לפרש אותו בדרכים שונות (שורק, 2007), כמו לדוגמא הספורט כמגלם את הערכים של החברות המודרניות ושל הכלכלות הקפיטליסטיות כמו תחרות בין שווים וכישרון אישי. הספורט הקבוצתי נתפס כמין מטפורה לקיום האדם בחברה המודרנית ומכיל כמה ממרכיבי המפתח שלה – האדם תלוי בכישרון שלו, חלוקת עבודה, עבודת צוות ועוד. כלומר, יש קשר בין מידת המודרניות של חברה מסוימת לבין אימוץ ענפי ספורט